

CHÀO MỪNG LỄ HỘI ĐỀN TRẦN THÁI BÌNH NĂM 2023

Duyên cách Long Hưng

Vương triều Trần thế kỷ XIII, vương triều phong kiến thịnh trị nhất trong các vương triều phong kiến Việt Nam, sau khi hưng nghiệp, phát tích, nhà Trần đã chọn đất Thái Đường (xã Tiến Đức, huyện Hưng Hà nay) xây dựng Thọ lăng, Chiêu lăng, Dụ lăng, Đức lăng làm nơi an táng Thái thượng hoàng Trần Thừa và các vua Thái Tông, Thánh Tông, Nhân Tông cùng lăng của Tuyên từ Thái hậu... Mặc dù đối với nhà Trần, hương Tục Mặc, phủ Thiên Trường (nay là tỉnh Nam Định) đã định cư bốn đời nhưng dường như duyên cách không chọn đất ấy làm nơi xây lăng tẩm. Cơ duyên, Long Hưng - Tinh Cương đất ấy đã chọn (làng Thái Đường) làm nơi đặt tôn miếu cho con cháu tộc họ Trần (Tục Mặc) “nổi đời làm nghề đánh cá” di dời mộ tổ về Long Hưng.

Long Hưng là tên gọi phủ thời nhà Trần, gồm 4 huyện Ngự Thiên, Duyên Hà, Cổ Lan và Thần Khê. Các nguồn khảo luận cho thấy, sau khi vua Lý Cao Tông băng hà, con trai là Lý Huệ Sầm lên ngôi nhưng vị vua này chẳng hơn vua cha là mấy, cũng nhu nhược và bệnh hoạn, xã tắc triều Lý càng thêm bất ổn dẫn đến cuộc tranh giành quyền lực quyết liệt giữa một bên là nhóm đại thần muốn xóa bỏ triều Lý mục ruỗng và bên kia, trong góc khuất triều đình là anh em họ Trần được một số lực lượng khác ủng hộ nhằm giữ vững triều Lý, cho dù nó đã quá suy tàn. Trong lúc bấn loạn, một vài cuộc làm phản nổ ra thể hiện sự chống đối triều Lý đồng thời phủ nhận triều Lý, muốn cát cứ xưng vương, xưng bá. Triệt để lợi dụng tình hình triều chính nghiêng ngả, nhân danh bảo vệ triều Lý, anh em họ Trần mà đứng đầu là Trần Lý đã tập hợp lực lượng chống lại các thế lực phản trắc, bảo vệ triều Lý đủ sức

đúng vững trong một thời gian ngắn. Trong cuộc binh biến bảo vệ triều đình, anh em nhà Trần Lý đã xác lập được quyền thống trị nhất định trong triều đình. Ngoài nhìn quá khứ trải dài gần tám trăm năm ta có thể thấy đất Long Hưng có lợi thế “nhân khang, vật thịnh” hơn cả Tục Mặc để nhà Trần dễ dàng lựa chọn đất lập tôn miếu. Long Hưng là nơi cao ráo, đất đai màu mỡ, lại có sông Hồng, sông Luộc tự nhiên là hào bảo vệ. So với các cửa ngõ đường bộ, đường thủy của biên giới phía Bắc, Long Hưng nằm sâu trong thế phòng thủ. Hương Tinh Cương vốn nổi tiếng cư dân đông đúc, thóc lúa và sản vật dồi dào chắc chắn là hậu phương lớn khi xảy ra chiến tranh vệ quốc. Xét về mặt địa lý, Long Hưng cách Tục Mặc không xa, chỉ đi tắt qua sông Hồng một đoạn ngắn là tới Thiên Trường. Long Hưng cũng không xa kinh thành Thăng Long là mấy, lại có sông Hồng là đường thủy giao thông huyết mạch. Nhà

Trần luôn coi tôn miếu ở Long Hưng là trung tâm tín ngưỡng cung đình, nơi đây không chỉ diễn ra những nghi lễ an táng, thờ cúng tôn tộc mà còn là nơi diễn ra những sự kiện chính trị có ý nghĩa ở tầm quốc gia. Toàn thư ghi: Mùa thu Kỷ Mùi (1259), vua Trần Thánh Tông về bãi yết Sơn lăng, đặt quan Sơn lăng và phong các cung tẩm của tiên đế ở Long Hưng. Sử cũ ghi: “Xã giá trở về, dâng lễ thăng trận ở các làng phủ Long Hưng”. Sử cũ cũng ghi tháng Giêng năm Mậu Tý (1288) quân Ô Mã Nhi tiến đánh phủ Long Hưng, quân thảo Long Hưng cốt để tìm ra vua Trần; không tìm được, chúng đã hèn hạ cho quân đặt tung lẳng miếu nhà Trần, phá Chiêu lăng, đốt phá các lăng tẩm còn lại. Cuộc chiến chống quân Nguyên Mông lần thứ ba năm Mậu Tý (1288), nhà Trần lại về tôn miếu ở Long Hưng bái yết tổ tông, mừng chiến thắng, đem theo cả tướng giặc Tích Lệ Cơ, nguyên soái Ô Mã Nhi, tham chính Sâm Đoạn và Phan Tiếp,

Lễ hội bắt cá tại đền Trần tưởng nhớ nhà Trần “nổi đời làm nghề đánh cá”.

Điền nguyên soái và các vạn hộ, thiên hộ làm lễ dâng thăng trận ở Chiêu lăng. Mùa hạ năm Nhâm Tý (1312), vua Trần Minh Tông đi tuần thủ biên giới phía Nam về cũng làm lễ báo tếp tại lăng miếu các tiên đế ở Long Hưng. Sử cũ ghi: “Xã giá trở về, dâng lễ thăng trận ở các làng phủ Long Hưng”. Sử cũ cũng ghi tháng Giêng năm Mậu Tý (1288) quân Ô Mã Nhi tiến đánh phủ Long Hưng, quân thảo Long Hưng cốt để tìm ra vua Trần; không tìm được, chúng đã hèn hạ cho quân đặt tung lẳng miếu nhà Trần, phá Chiêu lăng, đốt phá các lăng tẩm còn lại. Cuộc chiến chống quân Nguyên Mông lần thứ ba năm Mậu Tý (1288), dù nhà Trần để mất kinh thành Thăng Long, mất cả tôn miếu nhưng lạ thay quân giặc

không hề chạm được đến chi mộ của ba vua Trần. Kinh thành Thăng Long và cả tôn miếu nhà Trần rơi vào tay giặc, bị giặc tàn phá nhưng Đại Việt không mất. Gần tám trăm năm trôi qua, những đặc trưng độc đáo của lịch sử thời nhà Trần vẫn còn được nhắc tới; đứng ở khu di tích lăng mộ các vị vua triều Trần ở Tiến Đức (Hưng Hà) mà vẫn nghe đâu đây tiếng tim đập, chân run, hồn siêu, phách lạc của Ô Mã Nhi, Sâm Đoạn, Phan Tiếp... khi bị giải về Chiêu lăng làm lễ bái yết. Từ mùa xuân Mậu Tý (1288) đến mùa xuân Quý Mão (2023) đã 735 mùa hoa đào khoe sắc mà hai câu thơ của Trần Nhân Tông vẫn chứa đựng trong nó sự tôn tại đối xứng và chuyển hóa cho nhau giữa các khái niệm đối lập

“chiến tranh” và “hòa bình”: “Xã tắc lưỡng hồi lao thạch mã/ Sơn hà thiên cổ điện kim âu”, dịch là: “Đất nước hai phen chốn ngựa đá/ Non sông muôn thuở vững âu vàng”. Ngược dòng lịch sử trở về thuở hồng hoang, họ Trần ở hương Tinh Cương do làm nghề chài lưới mà trở nên giàu có, Trần Lý đứng đầu họ tộc trở thành hào trưởng, thủ phủ được nhiều dân chúng ở vùng Hải Ấp (nay là Lưu Xá, Canh Tân, Hưng Hà). Trong bấn loạn triều Lý, Trần Lý lại là nhân vật kiệt xuất, trung thành đưa thái tử Sảm về Hải Ấp lưu trú, tránh loan Quách Bốc và cũng chính ông lại là người kiến tạo để đưa thái tử Sảm lên ngôi vua. Thời gian đó, Trần Lý giữ chức Minh Tự, thống suất thủy quân. Đại

Bằng cách gả em gái của mình là Trần Tam Nương cho Hồng hầu Đoàn Văn Lôi ở Hồng Châu (có tài liệu ghi thái ấp của Đoàn Văn Lôi ở Thần Khê, xã Thăng Long, huyện Đông Hưng nay), Trần Tam Nương theo chồng về mở mang thái ấp ở đây, Trần Tự Khánh thu phục được nhiều thế lực cát cứ, làm tăng áp lực đối với Đoàn Thượng ở Hải Dương, dẹp được các thế lực nổi loạn ở Đại Hoàng, Hà Cao (Tuyên Quang), làm tăng uy lực của mình. Trần Tự Khánh được phong làm Thái úy phụ chính, anh trai Trần Thừa được phong Nội thị phán thủ.

Việt sử ký toàn thư chép: “Năm 1211, Trần Lý bị bọn giặc khác giết”. Con thứ của Minh Tự là Trần Tự Khánh được triều đình nhà Lý tiến cử thay cha giữ chức thống suất thủy quân. Tuy nhiên, thế lực chính trị họ Trần trong triều đình chỉ thực sự thay đổi khi con gái Trần Lý là Trần Thị Dung được Lý Huệ Tông lập làm nguyên phi thì Tô Trung Từ, câu ruột của Trần Thị Dung ngay lập tức được cử giữ chức võ quan cao nhất trong triều: Thái úy phụ chính, phong làm Thuận Lưu Bá. Trần Tự Khánh được phong làm Chương Thành Hầu. Xét về mặt thứ bậc, Trần Tự Khánh cao hơn Tô Trung Từ một bậc, tuy nhiên tước của Tô Trung Từ nắm quyền binh quan trọng hơn: Phi nội tể ngoại mặc dù Tô Trung Từ

là ngoại thích của họ Trần. Theo các nguồn khảo luận, sau khi Trần Lý tử trận, những tưởng thế lực họ Trần đi xuống nhưng không, thế lực họ Trần sau khi Trần Thị Dung làm nguyên phi lại càng tăng cao. Lúc này nhiều thế lực đối lập tìm cách chống đối nhà Lý và cả thế lực họ Trần, họ Trần phải liên tục đương đầu. Nhận biết cuộc đối đầu còn dài thời gian, tiêu tốn nhân lực, vật lực, họ Trần một mặt chống lại lực lượng phản cát, giữ vững triều Lý, giữ được Thăng Long, một mặt giữ đất Long Hưng, củng cố gia thế ở đây, tôn thờ lăng miếu nhà Trần bởi đây là kho người, kho của giúp nhà Trần vững mạnh, giữ yên bờ cõi, giang sơn.

QUANG VIÊN

Nét độc đáo riêng có tại lễ hội đền Trần

Nhu một điểm hẹn đầu xuân, lễ hội đền Trần được tổ chức từ ngày 13 - 17 tháng Giêng với nhiều nội dung phong phú, thu hút đông đảo nhân dân và du khách thập phương. Trải qua hàng trăm năm lưu truyền, ngày nay các nghi thức trong lễ hội vẫn được người dân địa phương phục dựng, phát huy nhằm bảo tồn nét văn hóa độc đáo, riêng có.

Lễ hội đền Trần độc đáo với lễ rước thủy.

Ảnh: THANH THỦY

Lễ rước nước ngày 13 tháng Giêng

Với người dân Tam Đường nơi riêng và cộng đồng các làng thuộc xã Tiến Đức nói chung, lễ rước nước rất được chú trọng, tổ chức trên sông Hồng. Theo các bậc cao niên trong vùng, nghi lễ này được thực hiện từ hàng trăm năm qua, mỗi khi đến kỳ lễ hội tri ân và tưởng nhớ các vua Trần, có ý nghĩa nhắc nhở con cháu nhớ lại thủy xa xưa nhà Trần trước khi có được giang sơn xã tắc vốn làm nghề chài lưới trên sông. Đoàn rước trống dong cờ mở rợp trời, khởi hành theo thứ tự định sẵn, từ đền Trần

ở làng Tam Đường đi đến cầu bến (đầu làng) sát với đền Bà (nơi thờ Huyền Trân công chúa), tiếp đó đoàn rước đi đến chùa Hội Đồng (nơi trước đây để ngại thờ các vua, hoàng hậu và công chúa Huyền Trân) sau đó đoàn tiếp tục vòng kiệu ra đê. Tại đây, trên sông Hồng đã có đoàn thuyền chờ sẵn dưới mếp sông. Kiệu được để lại trên bờ, thuyền đưa đoàn rước ra tới giữa sông Hồng thì dùng lại giữa dòng nước trong xanh cuốn cuộn chảy. Các cụ bò lảo trong làng dùng gáo dừa (có cán dài) múc nước sông Hồng đổ vào chum. Sau khi nước đã đầy chum, thuyền mới bắt đầu hành trình trở về

bờ. Chum nước sau từ 3 - 5 ngày tế lễ tại đền Trần được chia nước cho các giáp mang về chia lại cho các gia đình trong thôn làng để lấy phúc. Tập tục này cho đến nay luôn được coi là một nét văn hóa đặc biệt của lễ hội đền Trần.

Thi cỗ cá ngày 14 tháng Giêng

Ngoài tục rước nước, lễ hội đền Trần còn độc đáo bởi hội thi cỗ cá để dâng cúng các vua Trần. Cuộc thi này là phần rất hấp dẫn đối với nhiều du khách hành hương về lễ hội. Theo truyền thuyết, đây là nghi thức tưởng nhớ các vua Trần có nguồn gốc xuất thân từ nghề chài lưới.

Trước khi lễ hội diễn ra nhiều tháng, dân các làng trong xã có đăng ký thi cỗ cá, đã chọn người được nuôi cá theo tiêu chuẩn nghiêm ngặt (gia đình làm ăn thuận buồm xuôi gió, trên dưới hòa thuận). Cá được chọn mua về, thả xuống ao nhà và chăm lo thức ăn cho cá sạch sẽ, sao cho đủ lớn theo trọng lượng làng quy định. Ao để nuôi cá phải thoáng mát, nước trong ao phải sạch sẽ không ô nhiễm. Cá được chọn có hai loại: loại cá trầm đen to, khoảng 5 - 7kg (trước đây tính bằng vổ, mỗi vổ bằng độ dài ngang bản tay, do theo độ dài thân cá, từ mếp đến chót đuôi đủ

12 vổ); loại cá chép thường nặng trên 3kg. Điều đặc biệt của cỗ cá là sau khi đã chế biến xong cá vẫn có hình dáng như đang bơi và mồm của làng nào cũng được bày biện cẩn thận, đủ đầy, chín chu và đẹp mắt. Hơn 700 năm qua, bí quyết nấu cỗ cá đã được lớp lớp thế hệ 8 thôn trong xã Tiến Đức gìn giữ, cứ thế tiếp nối nhau, người đi trước truyền dạy lại cho người đi sau. Bà con nơi đây luôn tâm niệm: Dù cuộc sống lúc thăng, lúc trầm nhưng còn gốc văn hóa sẽ là tiền đề để thúc đẩy sự phát triển chung của vùng đất dựng nghiệp nhà Trần.

Sôi nổi các hội thi dân gian

Trong suốt 5 ngày diễn ra lễ hội đền Trần còn có các hội thi dân gian như thi pháo đất (ngày 14 tháng Giêng), thi gói bánh chưng (ngày 15 tháng Giêng), thi kéo lửa nấu cơm cán (ngày 16 tháng Giêng) với thành phần tham gia là người dân các xã Tiến Đức, Chi Lăng (Hưng Hà). Thông qua các hội thi góp phần tạo không khí vui tươi, phấn khởi, đoàn kết và đồng thuận. Trong đó, hội thi kéo lửa nấu cơm cán tái hiện thực tế ứng biến của quân và dân ta trong các cuộc kháng chiến chống giặc ngoại xâm, bảo vệ đất nước; đồng thời, thể hiện công tác hậu cần ở mọi tình huống, góp phần bảo đảm cho quân ta tiến công và bách chiến bách thắng. Hội thi pháo đất thu hút

nhiều sự quan tâm, cổ vũ của các đảng nam nhi, đây là một phong tục cổ truyền. Mọi người đều có thể tham gia đánh pháo nhưng phần đông là những chàng trai khỏe mạnh, vạm vỡ, được chia về các “cỏ pháo”. Mỗi quả pháo được nặn từ đất nặng 20 - 25kg, khi nổ xua tan không khí trầm lặng, làm con người sáng khoái và xích lại gần nhau hơn...

Tại lễ hội đền Trần năm 2023 được tổ chức quy mô cấp tỉnh còn diễn ra triển lãm nhiếp ảnh, mỹ thuật tinh Thái Bình mừng Đảng mừng xuân trong suốt các ngày lễ hội; liên hoan văn nghệ quần chúng huyện Hưng Hà (tối ngày 8 tháng Giêng); ngày Thơ Việt Nam (ngày 15 tháng Giêng); giải võ cổ truyền tỉnh Thái Bình (ngày 15 tháng Giêng), giải kéo

cò huyện Hưng Hà (ngày 16 tháng Giêng). Với tâm lòng thành kính tri ân sâu sắc công lao to lớn của các vua Trần và các bậc tiền nhân đã có công giữ nước, lớp lớp người dân Thái Bình đoàn kết một lòng, chung tay góp sức vào thành công của lễ hội, phát huy giá trị di sản văn hóa phi vật thể lễ hội đền Trần.

TU ANH

Thi cỗ cá với sự tham gia của các thôn trong xã Tiến Đức.

Các đội tham gia thi kéo lửa nấu cơm cán.

Hội thi gói bánh chưng.